

Bir Bakışta Eğitim 2020

A. Eğitim süreçlerinin çıktıları	2
B. Eğitime erişim	6
C. Eğitime ayrılan finansal kaynak.....	9
D. Öğrenme ortamı ve okullar	12
Değerlendirme ve öneriler	16

OECD tarafından her yıl yayımlanan *Bir Bakışta Eğitim* raporları serisi, eğitim sistemlerinin temel göstergeleri ve değişkenlerine ilişkin verilerin güncel durumunu sunmaktadır. Bu kapsamda, *Bir Bakışta Eğitim 2020* raporunda *eğitim süreçlerinin çıktıları, eğitime erişim, eğitime ayrılan finansal kaynak ile öğretmenler, öğrenme ortamları ve okullar* olmak üzere dört başlık altında sunulan göstergelere ilişkin veriler OECD ortalamasıyla karşılaştırmalı olarak Türkiye odağında incelenmiştir. Ardından bu verilerden hareketle Türkiye'nin genel görünümü değerlendirilmiştir.

A. Eğitim süreçlerinin çıktıları

Bu başlık altında yetişkinlerin eğitim düzeyleri, eğitimden iş yaşamına geçiş, istihdam edilebilirlik ve gelir durumları, eğitimin maliyet ve getiri ilişkisine yönelik göstergeler incelenerek öne çıkan veriler sunulmuştur.

A1. Yetişkinlerin eğitim düzeyleri

Yetişkinlerin eğitim düzeylerine ilişkin veriler, Türkiye'de 25-34 yaş aralığındaki ortaöğretim mezunu olmayan genç yetişkin oranının OECD ortalamasına kıyasla yüksek olduğunu göstermektedir. Birçok OECD ülkesinde 25-34 yaş aralığındaki genç yetişkinlerin büyük çoğunluğu en az ortaöğretim düzeyinde eğitim görmüştür. OECD ortalamasında ortaöğretim mezunu olmayan genç yetişkin oranı %15'tir (Tablo A1). Türkiye'de ise bu oran %41 ile OECD ortalamasının oldukça üzerindedir. Türkiye, Meksika'dan sonra ortaöğretim mezunu olmayan genç yetişkin oranının en fazla olduğu OECD ülkesidir.

25-34 yaş aralığındaki ortaöğretim mezunu olmayan genç yetişkin oranları cinsiyete göre incelendiğinde, Türkiye'de kadın erkek arasındaki farkın son 10 yılda azalmakla birlikte devam ettiği görülmektedir. 2019 yılında, Türkiye'de 25-34 yaş aralığında ortaöğretim mezunu olmayan kadınların oranı %43; erkeklerin oranı %39'dur. OECD ortalamasında ise ortaöğretim mezunu olmayan erkeklerin oranı (%17) kadınlardan (%14) daha yüksektir. Türkiye'de, 25-34 yaş aralığındaki yükseköğretim mezunu yetişkin oranı son 10 yılda %17'den %35'e ulaşmıştır. OECD ortalamasında bu oran %45'tir. Türkiye'de yükseköğretim mezunu yetişkin oranlarında kadın (%36) ve erkek (%35) oranları benzer düzeydedir.

Tablo A1. 25-34 Yaş Aralığındaki Yetişkinlerin Eğitim Düzeylerinin Yıllara Göre Değişimi (%) (2009-2019)

		Türkiye		OECD ortalaması	
		2009	2019	2009	2019
Ortaöğretim mezunu olmayan	Toplam	58	41	20	15
	Kadın	64	43	18	14
	Erkek	53	39	22	17
Ortaöğretim veya ortaöğretim sonrası yükseköğretim olmayan okullardan mezun	Toplam	25	24	44	40
	Kadın	20	21	41	35
	Erkek	30	26	47	44
Yükseköğretim mezunu	Toplam	17	35	36	45
	Kadın	16	36	41	51
	Erkek	17	35	32	39

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934161805>

25-34 yaş aralığındaki yükseköğretim mezunu genç yetişkinlerin eğitim düzeylerinin ön lisans, lisans ve lisansüstü programlara göre dağılımı incelendiğinde, Türkiye’de yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim almış yetişkin oranlarının OECD ortalamasının oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir (Tablo A2). Özellikle yüksek lisans kademesinde Türkiye’de bu oran %2,05 iken, OECD ortalamasında %13,11’dir.

Tablo A2. 25-34 Yaş Aralığındaki Yükseköğretim Mezunu Genç Yetişkinlerin Yükseköğretim Derecesine Göre Dağılımı (%) (2018)

	Ön lisans	Lisans	Yüksek lisans	Doktora
Türkiye	6,08	13,40	2,05	0,43
OECD ortalaması	7,32	18,00	13,11	1,17

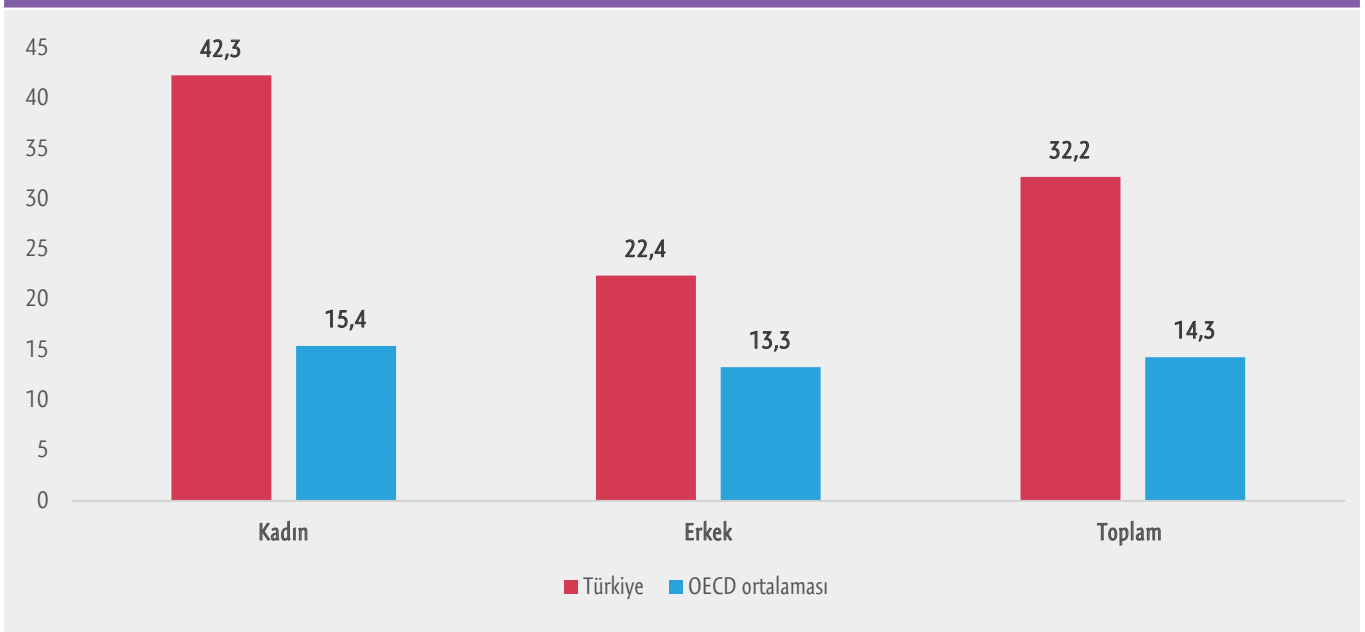
Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934161786>

A2. Eğitimden iş yaşamına geçiş

OECD genelinde, genç nüfusun büyük çoğunluğu 18-24 yaş aralığında eğitimden ayrılmaktadır. Bu yaş aralığında, OECD ortalamasında eğitimden ayrılma oranı %47 iken, Türkiye %62 ile bu oranın en yüksek olduğu ülkeler arasındadır. Türkiye’de 18-24 yaş aralığındaki gençlerin %32,2’si ne eğitimde ne istihdamdadır (Grafik A1). Bu oran, OECD içindeki en yüksek orandır. OECD ortalamasında ise 18-24 yaş aralığındaki gençlerin %14,3’ü ne eğitimde ne de istihdamdadır. Ayrıca Türkiye %42,3 ile OECD ülkeleri içinde 18-24 yaş aralığında ne istihdamda ne eğitimde olan kadın oranının en yüksek olduğu ülkedir. Türkiye’de ne istihdamda ne eğitimde olan erkek oranı ise %22,4’tür. Buna göre, Türkiye %19,9 puanlık fark ile ne eğitimde ne istihdamda olan kadın erkek arasındaki farkın en yüksek olduğu ülkedir. OECD ortalamasında bu oranlar kadınlar için %15,4, erkekler için ise %13,3’tür.

Grafik A1. 18-24 Yaş Aralığındaki Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençlerin Oranı (%) (2019)

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: https://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=EAG_TRANS#

OECD ülkeleri genelinde genç yetişkinler genellikle 17-18 yaşları arasında ortaöğretimden mezun olmaktadır. Bu dönemden sonra gençlerin bir kısmı yükseköğretime devam ederken bir kısmı da iş yaşamına geçmek üzere eğitimden ayrılmaktadır. Ortaöğretim mezuniyetinden sonra gençlerin okuldan işe geçişinin ne düzeyde gerçekleştiğini belirlemek üzere ortaöğretim mezuniyeti sonrası yıllar itibarıyla ne eğitimde ne istihdamda olan genç yetişkinlerin oranı değerlendirilmektedir.

Ortaöğretimden yeni mezun olan ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin oranı OECD ülkeleri arasında değişiklik göstermektedir. İki yıldan daha kısa süre önce ortaöğretime tamamlayan genç yetişkinler arasında ne eğitim ne istihdamda olan gençlerin oranı Çek Cumhuriyeti, Hollanda ve Yeni Zelanda'da %5'in altında iken Yunanistan ve Türkiye'de %30'u aşmaktadır. Türkiye'de son iki yıl içinde ortaöğretimden mezun olanların %57'si ne eğitimde ne de istihdamda olup, bu oran OECD ülkeleri içinde en yüksek orandır. OECD ülkeleri ortamasında son iki yıl içinde ortaöğretimden mezun olanların %14'ü ne eğitimde ne de istihdamdadır. Türkiye'de ortaöğretimden iki ila üç yıl önce mezun olan ne eğitimde ne istihdamda olan genç oranı %32, dört ila beş yıl önce mezun olanların oranı ise %18'dir (Tablo A3). OECD ülkeleri ortalamasında bu oranlar sırasıyla %10 ve %12'dir.

Tablo A3. Ortaöğretim Mezuniyetinden Sonra Geçen Yıllara Göre Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Genç Yetişkinlerin Oranı (%) (2018)

	İki yıldan az	İki-üç yıl arasında	Dört-beş yıl arasında
Türkiye	57	25	18
OECD ortalaması	14	10	12

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934162090>

A3. Eğitim düzeyinin istihdam durumuna etkisi

Türkiye'de bireylerin eğitim düzeyi ile birlikte istihdam edilebilirliği de artma eğilimi göstermektedir. 25-34 yaş aralığında eğitim düzeyi ortaöğretim altı olan genç yetişkinlerin %52'si, ortaöğretim düzeyindekilerin %61'i ve yükseköğretim düzeyindekilerin yaklaşık %72'si istihdam edilmektedir (Tablo A4).

Tablo A4. 25-34 Yaş Aralığındaki Gençlerin Eğitim Düzeyi ve İstihdam Oranları (%) (2018)

	Türkiye	OECD ortalaması
Ortaöğretim mezunu olmayan	52	61
Ortaöğretim veya ortaöğretim sonrası yükseköğretim kademesinde olmayan okullardan mezun	61	78
Yükseköğretim mezunu	72	85

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934162185>

Türkiye'de yükseköğretim düzeyinde eğitim almış 25-34 yaş aralığındaki kadınların istihdam oranı 2009-2019 yılları arasında %68'den %62'ye; erkeklerin oranı ise %85'ten %83'e gerilemiştir. Yükseköğretim mezunu bireylerin istihdam oranında son 10 yılda yaklaşık %5 puanlık bir düşüş gerçekleşmiştir. Yükseköğretim mezunu bireylerin istihdamında yaşanan bu düşüş; yıllar içinde yükseköğretimde okullaşma oranlarının artması ve kadınların istihdam oranlarında yaşanan düşüşle açıklanabilir. Bununla birlikte, ortaöğretim mezunu olmayan genç yetişkinlerin istihdam oranında %4 puanlık bir artış görülmektedir. Bu artış ortaöğretim mezunu olmayan erkeklerin istihdam oranı sabit kalırken ortaöğretim mezunu olan kadınların istihdam oranınının %21'den %26'ya çıkmasından kaynaklanmaktadır.

25-34 yaş aralığındaki genç yetişkinlerin istihdam oranları yükseköğretimde hangi derecede eğitim düzeyine sahip olduklarına göre farklılaşmaktadır (Tablo A5). Türkiye’de ön lisans düzeyinde eğitim almış bireylerin istihdam oranı %65’tir. Bu değer OECD ortalamasında aynı kademe için en düşük orandır. Türkiye’de yüksek lisans mezunu bireylerin istihdam oranı %84 doktora mezunu bireylerin istihdam oranı ise %92’dir.

Tablo A5. 25-34 Yaş Aralığındaki Yükseköğretim Düzeyinde Eğitime Sahip Genç Yetişkinlerin Yükseköğretim Derecesine Göre İstihdam Oranları (%) (2018)

	Ön lisans	Lisans	Yüksek lisans	Doktora
Türkiye	65	75	84	92
OECD ortalaması	82	84	88	93

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934162147>

A4. Bireylerin eğitim düzeylerinin gelir durumlarına etkisi

OECD genelinde bireylerin eğitim düzeyi arttıkça istihdam edilebilirlikleri ve aylık kazançları bununla ilişkili olarak iyileşmektedir. 25-64 yaş aralığındaki yetişkinlerin eğitim düzeyleri ile ilişkili olarak gelir durumları incelendiğinde, OECD ortalamasında yükseköğretim düzeyinde eğitim almış yetişkinler ortaöğretim düzeyinde eğitim almış yetişkinlerden ortalama %54 daha fazla aylık kazanç elde etmektedir. Ortaöğretim mezunu yetişkinler ise ortaöğretim altı düzeyde eğitim almış yetişkinlerden %22 daha fazla aylık kazanç elde etmektedir. Türkiye’de yükseköğretim mezunu yetişkinler ortaöğretim mezunu yetişkinlerden ortalama %67 daha fazla, ortaöğretim mezunu yetişkinler ise ortaöğretim altı düzeyde eğitim almış yetişkinlerden %28 daha fazla kazanç elde etmektedir. OECD ortalamasında yükseköğretim mezunu 25-64 yaş arası yetişkinlerle ortaöğretim altında eğitim düzeyine sahip yetişkinler arasında %89’luk kazanç farkı varken, Türkiye’de yükseköğretim mezunları ile ortaöğretim altı eğitim almış yetişkinler arasında %114’lük bir kazanç farkı söz konusudur.

25-64 yaş aralığında tam zamanlı çalışan yetişkinlerin kazançları cinsiyetlere göre incelendiğinde kadınların gelir düzeyinin erkeklerden daha düşük olduğu görülmektedir. OECD ortalamasında ortaöğretim altı düzeyde eğitim almış kadınlar erkek akranlarının %77’si kadar Türkiye’de ise %71’i kadar gelir elde etmektedir. Ortaöğretim eğitimi almış 25-65 yaş arasındaki kadınlar erkeklerin %80’i, yükseköğretim eğitimi almış kadınlar ise erkeklerin %84’ü kadar kazanç elde etmektedir. OECD ülkeleri ortalamasında bu oranlar sırasıyla %78 ve %76’dır.

A5. Eğitime yapılan yatırımın getirileri

Eğitimin maliyeti ve getirisi bireylerin eğitime devam etmek ve iş yaşamına geçmek konusunda tercihlerine etki etmektedir. Bireysel maliyet, yükseköğretim süresince çalışmamanın maliyeti ve eğitim maliyeti toplamı olarak hesaplanmıştır. Türkiye OECD genelinde yükseköğretim süresince kişilerin bireysel maliyeti en düşük olan ülkelerden biridir. Buna rağmen yükseköğretimin getirisi oldukça yüksektir. Bu durum yükseköğretim almış bireyler ile bu düzey altında eğitim almış bireylerin aylık kazançları arasındaki farkın büyüklüğüne de işaret etmektedir.

Tablo A6’da yükseköğretimin dolar¹ bazında bireysel maliyeti ve getirisi gösterilmektedir. Buna göre, OECD ortalamasıyla kıyaslandığında Türkiye’de yükseköğretim düzeyinde kadınların ve erkeklerin bireysel eğitim maliyetleri düşük olmasına rağmen, getiriler oransal olarak çok daha yüksektir. OECD ortalamasında kadınlar ve erkekler için bireysel maliyetlerin yaklaşık 7 kat getiri sağlanırken, bu oranlar Türkiye’de kadınlar için 33,8 kat ve erkekler için 15,2 kattır.

¹ Bu ve devam eden bölümlerde kullanılan dolar ifadesi satın alma gücü paritesine göre dönüştürülmüş Amerikan Dolarını ifade etmektedir (USD, SAGP).

Tablo A6. Yükseköğretimin Bireysel Maliyet ve Getirisi (2017)

	Bireysel maliyet (USD, SAGP)		Getiri (USD, SAGP)		Getiri/maliyet oranı	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Türkiye	- 5.800	-12.400	196.200	188.500	33,8	15,2
OECD ortalaması	- 37.600	- 48.000	263.000	343.400	7,0	7,2

Not: Yükseköğretim eğitimi alanlarla ortaöğretim eğitimi alan bireyler kıyaslanmaktadır.

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934162698>

Yükseköğretimin dolar bazında kamusal maliyeti ve getirisi ise ülkelerin eğitime yaptıkları yatırım için ekonomik olarak rasyonel bir dayanak oluşturmaktadır. Tablo A7'ye göre OECD ortalamasında yükseköğretimin dolar bazındaki kamusal maliyeti Türkiye'nin yaklaşık olarak iki katıdır. Türkiye'de kadın ve erkekler için yükseköğretime yapılan yatırımların getiri/maliyet oranları OECD'den yüksektir.

Tablo A7. Yükseköğretimin Kamusal Maliyet ve Getirisi (2017)

	Kamusal maliyet (USD, SAGP)		Getiri (USD, SAGP)		Getiri/maliyet oranı	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Türkiye	- 29.200	- 30.600	81.700	100.900	2,8	3,3
OECD ortalaması	- 57.300	- 62.200	125.200	199.900	2,2	3,2

Not: Yükseköğretim eğitimi alanlarla ortaöğretim eğitimi alan bireyler kıyaslanmaktadır.

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/f3d36eec-en> , <https://doi.org/10.1787/b0be863b-en>

B. Eğitime erişim

Bu başlık altında farklı eğitim kademeleri ve yaş grupları için eğitime erişim verilerine yer verilmiştir.

B1. Okullaşma oranları

Zorunlu eğitim çağı pek çok OECD ülkesinde 6 yaş itibarıyla ilkökul kademesiyle başlamakta, ortaöğretimin tamamlanmasıyla yaklaşık 16 yaş civarında sonlanmaktadır. Ancak çağ nüfusunun eğitime tam katılım sağladığı yaş aralığı² zorunlu eğitimin sınırlarını aşmaktadır. OECD ortalamasında bu aralık 4-17 yaşdır. Türkiye'de ise eğitime tam katılım 6-15 yaşa (10 yıl) karşılık gelip, zorunlu eğitim yaş aralığının altında kalmaktadır.

Okullaşma oranları yaş gruplarına göre incelendiğinde, Türkiye'de 15-19 yaşları arasındaki bireylerin okullaşma oranının (%71) OECD ortalamasının (%84) gerisinde kaldığı görülmektedir (Tablo B1). Bu yaş grubundaki bireylerin Türkiye'de zorunlu eğitim çağında olması dolayısıyla okullaşma oranlarının bu denli düşük olması eğitime erişim konusundaki sorunlara işaret etmektedir. Buna rağmen, zorunlu eğitim çağının dışında kalan nüfus için (20-24, 25-29, 30-39 ve 40-64 yaş grupları) eğitime katılım oranları Türkiye'de OECD ortalamasından daha yüksektir.

Tablo B1. Yaş Gruplarına Göre Okullaşma Oranları (%)

	6-14	15-19	20-24	25-29	30-39	40-64
Türkiye	100	71	52	32	14	3
OECD ortalaması	98	84	41	16	6	2

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934163116>

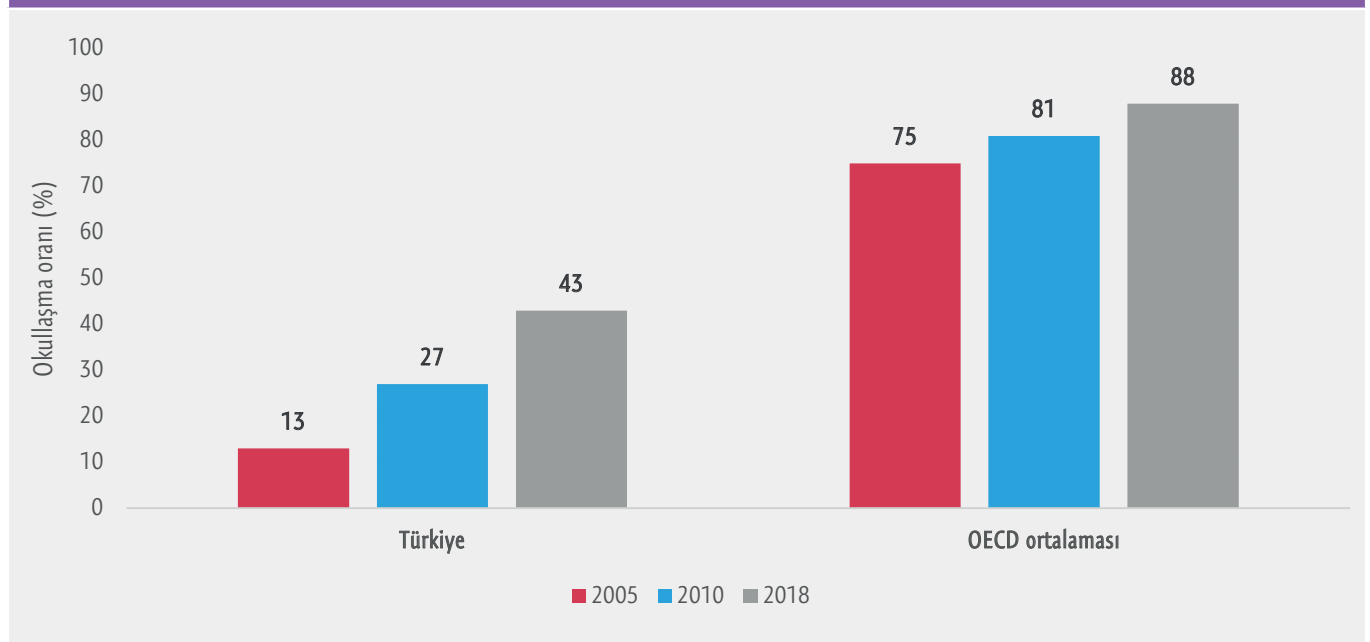
² Çağ nüfusunun en az %90'ının eğitime katılımı OECD tarafından tam katılım olarak nitelendirilmektedir.

B2. Okul öncesi eğitime erişim

OECD ortalamasına göre 3 yaş altındaki her üç çocuktan biri (%34) erken çocukluk eğitimi ve bakım hizmetlerinden faydalanmaktadır. Ancak ülkeler arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye’de 3 yaş altındaki her 1000 çocuktan sadece ikisi (%0,2) erken çocukluk eğitimi ve bakım hizmetlerinden faydalanırken; Danimarka, İzlanda, İsrail, Kore ve Norveç’te bu oran %50’nin üzerindedir.

Türkiye’de okul öncesi eğitimde 3-5 yaş arasındaki okullaşma oranlarında 2005’ten 2018’e önemli bir gelişme kaydedilmiştir (Grafik B1). Ancak, okullaşma oranları OECD ortalamasının oldukça gerisindedir. 2018 yılı verilerine göre, 3-5 yaş okullaşma oranının en düşük olduğu OECD ülkesi Türkiye’dir. Ayrıca 2017 yılında okul öncesi eğitimde çocuk başına yapılan yıllık harcama Türkiye’de 5.250 dolar iken, OECD ortalamasında 9.079 dolardır.

Grafik B1. Yıllara Göre 3-5 Yaş Arası Okullaşma Oranı (%)

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934163382>

B3. Yükseköğretime erişim

Yükseköğretime ilk kez girmesi beklenen nüfus oranı, hayatının bir noktasında yükseköğretim programlarından birine girmesi beklenen nüfus oranını ifade etmektedir. Bu oranlar, belirli bir yaş grubunda belirli bir yükseköğretim kademesine ilk kez giren öğrenci sayısı ve o yaş grubunun tüm nüfus verilerinin kullanılmasıyla hesaplanan bir olasılığı ifade etmektedir. Bu veriler aynı zamanda yükseköğretimin erişilebilirliği ile yükseköğretim düzeyindeki bilgi ve becerilere sahip nüfus oranına ilişkin öngöründe bulunmayı sağlamaktadır. 2018 yılı hesaplamalarına göre Türkiye’de ilk defa yükseköğretime girmesi beklenen nüfus oranı ön lisans düzeyinde %46, lisans düzeyinde %52, yüksek lisans ve eş değer programlar düzeyinde %2’dir. Bu oranlar OECD ortalamasına kıyaslandığında ön lisans düzeyinde öğrenim görmesi beklenen birey oranının oldukça yüksek, yüksek lisans ve eşdeğer düzeyde öğrenim görmesi beklenen birey oranının ise oldukça düşük olduğu görülmektedir (Tablo B2).

Tablo B2. Yükseköğretim Programlarına İlk Kez Girmesi Beklenen Nüfus Oranı (%)

	Ön lisans	Lisans	Yüksek lisans ve eşdeğer programlar
Türkiye	46	52	2
OECD ortalaması	17	77	6

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934163743>

Yükseköğretimden ilk kez mezun olması beklenen nüfus oranı, bir ülkenin gelecekte işgücünde olacak bireyler için üst düzey bilgi ve beceri sağlama kapasitesini gösterir. 2018 yılı hesaplamalarına göre, Türkiye’de yükseköğretimden mezun olması beklenen nüfus oranları ön lisans düzeyinde %41, lisans düzeyinde %57, yüksek lisans ve eş değer programlar düzeyinde %2’dir. Bu oranlar, OECD ortalamaları ile kıyaslandığında, Türkiye’de ön lisanstan mezun olması beklenen nüfus oranının çok daha yüksek, lisans ve yüksek lisans ve eşdeğer düzeydeki programlarımdan mezun olması beklenen nüfus oranlarının ise oldukça düşük olduğu görülmektedir (Tablo B3).

Tablo B3. Yükseköğretim Programlarından Mezun Olması Beklenen Nüfus Oranı (%)

	Ön lisans	Lisans	Yüksek lisans ve eşdeğer programlar
Türkiye	41	57	2
OECD ortalaması	18	78	10

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934163800>

B4. Mesleki eğitime erişim

Mesleki eğitime erişime yönelik veriler ülkeden ülkeye büyük farklılıklar göstermektedir. Ortaöğretim-ön lisans düzeylerinde eğitim gören öğrencilerden mesleki eğitim alan öğrencilerin oranı Türkiye’de %38 iken, OECD ortalamasında %32’dir. Türkiye’de mesleki eğitim alan öğrencilerin %51’i ön lisans, %49’u da ortaöğretimde öğrencidir. OECD ortalamasında ise mesleki eğitim alan öğrencilerin %67’si ortaöğretim, %17’si ön lisans, %10’u ortaöğretim sonrası yükseköğretim öncesi, %6’sı ise ortaokul düzeyinde eğitim almaktadır.

OECD genelinde ortaöğretimde mesleki eğitimin payı büyüktür. Türkiye’de ortaöğretim öğrencilerinin %46’sı, OECD ortalamasında %42’si mesleki eğitim almaktadır. Türkiye’de bu öğrencilerin %74’ü okul ve işbaşı eğitiminin harmanlandığı karma bir eğitim alırken, OECD ortalamasında bu oran %34’tür. Ayrıca Türkiye’de mesleki eğitimde yer alan ortaöğretim öğrencilerinin %99’u yükseköğretime doğrudan geçiş imkânı sunan programlarda eğitim almaktadır. OECD ortalamasında ise mesleki eğitim alan öğrencilerin %70’i yükseköğretime geçiş yolu açık programlarda eğitim öğretim alırken, %30’u ise sadece mesleğe hazırlayan, yükseköğretime geçişi amaçlamayan programlarda yetişmektedir. Ancak, ortaöğretim mezunu ve/veya ortaöğretim sonrası yükseköğretim öncesi kademedeki mezun 25-34 yaş aralığındaki bireylerin istihdam oranı OECD ortalamasında %82 iken, Türkiye’de %66’dır.

Tablo B4. Mesleki eğitime erişime yönelik veriler (%)

	Türkiye	OECD ortalaması
Ortaöğretim-ön lisans düzeylerinde eğitim gören öğrencilerden mesleki eğitim alanların oranı	38	32
Mesleki eğitim alan öğrencilerden ortaöğretim düzeyinde eğitim alanların oranı	49	67
Ortaöğretim öğrencileri içinde mesleki eğitim alanların oranı	46	42
Ortaöğretimde okul ve iş başı eğitiminin harmanlandığı programlarda eğitim alanların oranı	74	34
Ortaöğretimden yükseköğretime doğrudan geçiş yapma imkânı sunan programlarda okuyan öğrenci oranı	99	70
Ortaöğretim ve/veya ortaöğretim sonrası yükseköğretim öncesi programlardan mezun 25-34 yaş arasındaki bireylerin istihdam oranları	66	82

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934164104> , <https://doi.org/10.1787/888934162242>

C. Eğitime ayrılan finansal kaynak

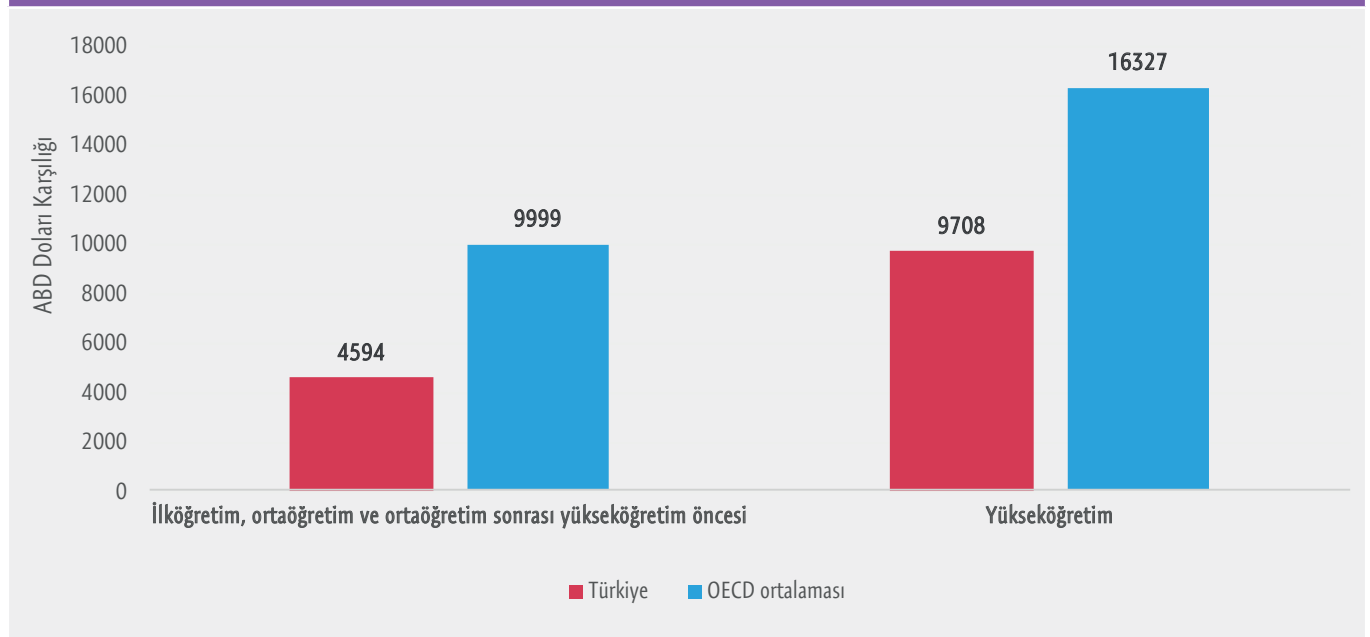
Bu başlık altında öğrenci başına yapılan eğitim kurumları harcamaları, millî servetten eğitim kurumlarına ayrılan pay, kamu ve özel harcamalar ile cari ve sermaye harcamaları göstergelerine ilişkin verilere yer verilmiştir.

Eğitim kurumlarına yapılan harcamalar okul eğitimine yönelik yapılan harcamaların bütünüdür. Örneğin ilköğretim için eğitim kurumu harcaması denildiğinde ilköğretim okullarında yeme-içme, hijyen, servis ve öğretim giderlerinin hepsi düşünülmelidir. Yükseköğretim için de hem öğretim hem de Ar-Ge boyutu bu harcamalara dâhildir. Bunlardan farklı olarak bireysel olarak yapılan harcamalar, örneğin zorunlu olmadığı halde alınan çalışma kitapları veya özel dersler bu harcamalara dâhil edilmemiştir. Bu sebeple, OECD raporunda tercih edildiği gibi harcamalar eğitim harcamaları gibi genel bir ifade ile değil eğitim kurumları harcamaları olarak isimlendirilmiştir.

C1. Öğrenci başına yapılan eğitim kurumları harcaması

Ülkeler için öğrenci başına yapılan harcamalar, her bir öğrenci için yapılan yatırım niteliğindedir. Uluslararası düzeyde eğitime ayrılan kaynaklar için ideal bir düzey belirlenemese de ilgili karşılaştırmalar ülkeler için referans teşkil edebilir. OECD ortalamasında ilköğretim, ortaöğretim ve ortaöğretim sonrası yükseköğretim öncesi kademeler için öğrenci başına yapılan harcama 9.999 dolar iken, Türkiye’de yapılan harcama 4.594 dolardır. Yükseköğretimde yapılan harcamalarda da Türkiye OECD ortalamasının oldukça gerisindedir. Yükseköğretim kademelerinde, Ar-Ge dâhil olmak üzere, öğrenci başına yapılan harcama OECD ortalaması için 16.327 dolar, Türkiye için 9.708 dolardır (Grafik C1). OECD ortalamasında yükseköğretimde öğrenci başına yapılan harcama diğer kademelerde yapılan harcamanın yaklaşık 1,6 katı, Türkiye’de ise yaklaşık 2,1 katıdır.

Grafik C1. Eğitim Kademesine Göre Eğitim Kurumlarında Öğrenci Başına Yapılan Toplam Harcama (ABD Doları)

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934164408>

C2. Millî servetten eğitim kurumlarına ayrılan pay

2017 yılında OECD ortalamasında GSYH'nin %3,5'i ilköğretim, ortaöğretim ve ortaöğretim sonrası yükseköğretim öncesi kademeler için, %1,4'ünü ise yükseköğretim kademesi için harcanmıştır. Türkiye ilköğretim ve ortaöğretim için GSYH'nin %3,3'ünü, yükseköğretim kademesi için ise GSYH'nin %1,7'sini harcamıştır.

Kaynak türüne göre harcamalar kamu, özel ve uluslararası olmak üzere üç boyutta ele alınmaktadır (Tablo C1). Türkiye'de ilköğretim, ortaöğretim, ortaöğretim sonrası yükseköğretim öncesi kademeleri için kamu harcamalarının GSYH içindeki oranı %2,4; özel harcamaların oranı ise %0,9'dur. Yükseköğretimde kamu harcamalarının GSYH içindeki oranı %1,3; özel harcamaların oranı ise %0,3'tür. Türkiye'de ilköğretimden yükseköğretime yönelik toplam harcama oranı (%5,0), OECD ortalaması (%4,9) ile benzerlik göstermektedir. Buna rağmen, OECD ortalamasında ilköğretimden yükseköğretime olan eğitim kurumlarına yapılan harcamalarda kamu harcamalarının payı (%4,1) Türkiye'ye kıyasla (%3,8) daha yüksektir.

Tablo C1. Eğitim Kademesi ve Kaynak Türüne Göre Eğitim Kurumlarına Yapılan Toplam Harcamanın GSYH'ye Oranı (%)

	İlköğretim, ortaöğretim, ortaöğretim sonrası yükseköğretim öncesi				Yükseköğretim				İlköğretimden yükseköğretime tüm kademeler			
	Kamu	Özel	Uluslararası	Toplam	Kamu	Özel	Uluslararası	Toplam	Kamu	Özel	Uluslararası	Toplam
Türkiye	2,4	0,9	0,004	3,3	1,3	0,3	0,01	1,7	3,8	1,2	0,02	5,0
OECD ortalaması	3,1	0,3	0,008	3,5	1,0	0,4	0,04	1,4	4,1	0,8	0,05	4,9

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934164503>

C3. Kamu ve özel harcamalar

Eğitim kurumlarına yapılan harcamaların büyük bir kısmı, kamu kaynaklarından aktarılmaktadır. Ancak OECD genelinde kamu harcamalarının yanında özel harcamalar da eğitim harcamalarının önemli bir parçasıdır. Türkiye'de ilköğretimden yükseköğretime ilgili harcamaların %75,3'ü kamu kaynaklarından, %24,4'ü özel kaynaklardan, %0,3'ü ise uluslararası kaynaklardan aktarılmaktadır. Türkiye'nin verileri OECD ortalamasıyla karşılaştırıldığında yükseköğretim öncesi kademelerde özel kaynakların payının daha az, yükseköğretimde ise daha fazla olduğu görülmektedir (Tablo C2).

Tablo C2. Farklı Eğitim Kademelerindeki Eğitim Harcamalarının Kaynak Türüne Göre Dağılımı (%)

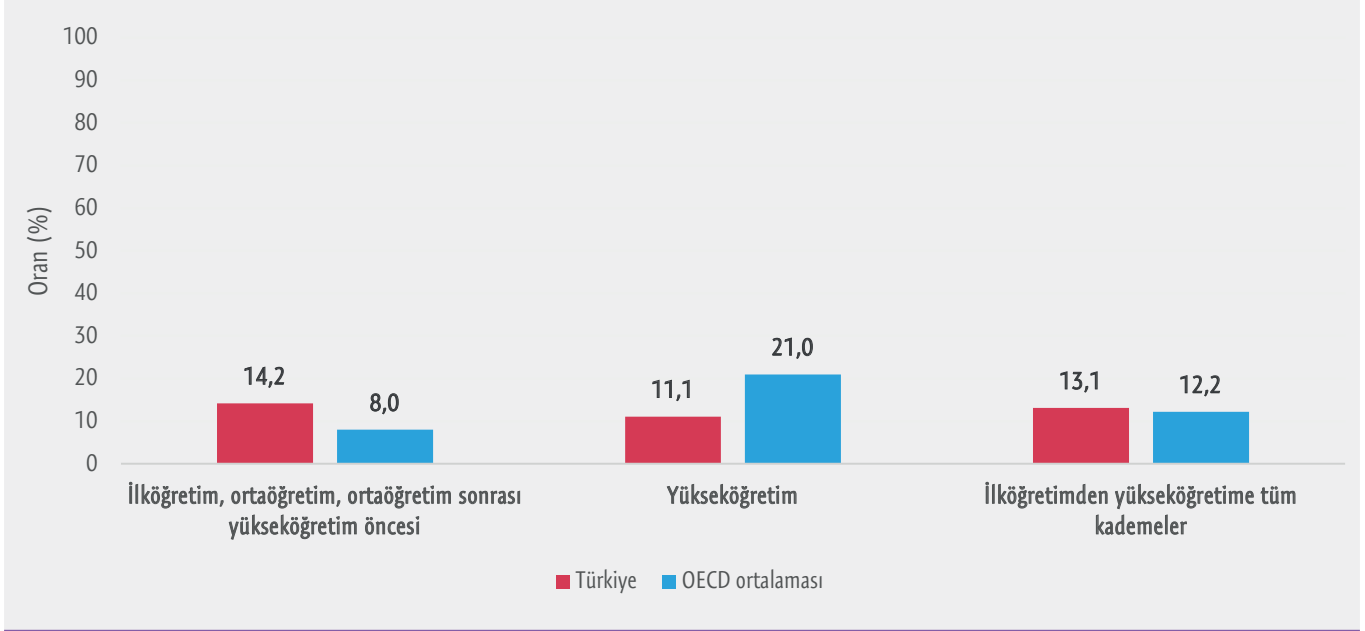
	İlköğretim, ortaöğretim, ortaöğretim sonrası yükseköğretim öncesi			Yükseköğretim			İlköğretimden yükseköğretime tüm kademeler		
	Kamu	Özel	Uluslararası	Kamu	Özel	Uluslararası	Kamu	Özel	Uluslararası
Türkiye	73,1	26,7	0,1	79,5	19,7	0,8	75,3	24,4	0,3
OECD ortalaması	90,1	9,7	0,3	68,2	28,6	3,3	83,0	15,9	1,1

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934164598>

Eğitim kurumlarına özel kaynaklardan yapılan harcamaların bir bölümünü hane halkı harcamaları oluşturmaktadır. Grafik C2’de hane halkı harcamalarının ilgili kademedeki tüm (kamu, özel ve uluslararası) harcamaların içindeki oranı verilmiştir. Buna göre, Türkiye’de ilköğretim ve ortaöğretim kademeleri için yapılan eğitim kurumu harcamalarının %14,2’sini hane halkı harcamaları oluşturmaktadır. OECD ortalaması bu orandan daha düşüktür. Yükseköğretimde hane halkından karşılanan eğitim harcaması oranı OECD ortalamasında artarken, Türkiye’de düşmektedir.

Grafik C2. Eğitim Kademesine Göre Hane Halkı Harcamaları Oranı (%)

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934164598>

C4. Eğitime ayrılan cari ve sermaye harcamaları

Eğitim harcamaları cari ve sermaye harcamalarından oluşmaktadır. Cari harcama, eğitim öğretim faaliyetlerinin devamlılığının sağlanmasına (personel giderleri, destek hizmetler, öğrenci yemekleri, vs.) yönelik harcamalardır. Sermaye harcamaları ise inşaat, tadilat, donanım teminine yönelik harcamalardır. Ülkelerin toplam eğitim harcamalarına ayırdıkları tutarlar farklılık göstermektedir. İlköğretimden yükseköğretime kadar OECD ülkeleri ortalamasında toplam eğitim harcamalarının %92’si o yıl için gerekli eğitim hizmetlerini kapsamaktadır. Türkiye %87 ile bu oranın en düşük olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye toplam eğitim harcamalarının %13’ünü inşaat, tadilat, donanım temini gibi uzun vadeli ihtiyaçlara ayırmaktadır.

Eğitim öğretim faaliyetlerinin o yıl içindeki devamlılığının sağlanmasına yönelik harcamaların büyük bölümünü personel giderleri oluşturmaktadır. Türkiye’de ilkokuldan yükseköğretime kadar cari eğitim harcamalarının %73,8’ini, yükseköğretimde ise %67,6’sını personel giderleri oluşturmaktadır. OECD ortalamasında yükseköğretim öncesi eğitim kademelerinde ortalama %77 olan bu oran üniversite düzeyinde %67,1’dir.

D. Öğretmenler, öğrenme ortamları ve okullar

Bu başlık altında öğrencilerin sınıfta geçirdiği süreler, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ve sınıf mevcutları, öğretmen ve okul müdürü maaşları, öğretime ayrılan süre ve öğretmen özellikleri göstergelerine ilişkin verilere yer verilmiştir.

D1. Öğrencilerin sınıfta geçirdiği süre

Zorunlu öğretim süresi, tüm devlet okullarında bütün öğrencilerin katılımının yasal düzenlemelerle zorunlu kılındığı öğretim sürelerini kapsamaktadır. OECD ortalamasında zorunlu öğretim süreleri ilkökul için altı yılda toplam 4.598 saat; ortaokul için üç yılda toplam 3.030 saattir. Türkiye’de ise zorunlu öğretim süreleri ilkökul için dört yılda toplam 2.880 saat; ortaokul için dört yılda toplam 3.371 saattir. Türkiye’de ilkökul ve ortaokul için toplam zorunlu öğretim süresi sekiz yılda 6.251 saat iken OECD ortalamasında dokuz yılda 7.628 saattir. Türkiye’de ilkökul ve ortaokul kademelerine ayrılan toplam yıl ve yıllık zorunlu öğretim süreleri OECD ortalamasından düşüktür (Tablo D1).

Tablo D1. İlkokul ve Ortaokulda Öğretim Süreleri

	İlkokul			Ortaokul			Toplam	
	Yıl	Zorunlu öğretim süresi (yıllık/saat)	Zorunlu öğretim süresi (toplam/saat)	Yıl	Zorunlu öğretim süresi (yıllık/saat)	Zorunlu öğretim süresi (toplam/saat)	Yıl	Zorunlu öğretim süresi (toplam/saat)
Türkiye	4	720	2.880	4	843	3.371	8	6.251
OECD ortalaması	6	804	4.598	3	922	3.030	9	7.628

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934165149> Tablo D1.1, Tablo D1.2

Zorunlu öğretim süreleri içinde hangi derslere ne kadar zaman ayrıldığı incelendiğinde, hem OECD ortalamasında hem de Türkiye’de ilkökulda zorunlu öğretim süresinin yaklaşık yarısını (OECD %42, Türkiye %47) okuma yazma ve edebiyat ile matematik derslerinin oluşturduğu görülmektedir (Tablo D2). Ortaokulda ise zorunlu öğretim süresinin OECD ortalamasında %27’si, Türkiye’de %30’u okuma yazma ve edebiyat ile matematik derslerinden oluşmaktadır.

İlkokuldan ortaokula geçişte hem OECD ortalamasında hem de Türkiye’de matematik dersine ayrılan sürede çok büyük bir değişiklik olmazken, okuma yazma ve edebiyat dersine ayrılan süre neredeyse yarıya düşmekte; doğa bilimleri, yabancı dil ve seçmeli derslere ayrılan süre artmaktadır.

Tablo D2. Zorunlu Öğretim Süresi İçinde Derslere Ayrılan Süreler (%)

	Türkiye		OECD ortalaması	
	İlkokul	Ortaokul	İlkokul	Ortaokul
Okuma, yazma ve edebiyat	30	16	25	15
Matematik	17	14	17	12
Doğa bilimleri	5	11	8	12
Sosyal bilgiler	13	8	6	11
Yabancı dil	5	10	6	10
Beden eğitimi ve sağlık	14	5	9	8
Sanat	7	6	10	7
Din/ahlak eğitimi	2	8	5	4
Diğer zorunlu dersler	8	6	9	14
Seçmeli dersler	0	16	4	9
Toplam	100	100	100	100

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934165149> Tablo D1.3, Tablo D1.4

D2. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ve sınıf mevcutları

Sınıf mevcudu ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları; öğretmen ihtiyacı, öğretim süreleri, öğretmen çalışma saatleri ve bu saatlerin öğretim ve diğer görevlere dağılımı gibi konularda belirleyici rol oynamaktadır. Ayrıca, bu sayılar eğitim kaynaklarının nasıl kullanıldığına dair önemli bir gösterge olarak görülmektedir. Sınıf mevcutlarının okul türüne göre nasıl değiştiğine ilişkin veriler, Türkiye’de devlet okulları ve özel okulların sınıf mevcutları arasındaki farkın, OECD ortalamasına kıyasla daha fazla olduğunu göstermektedir (Tablo D3). Türkiye’de, devlet okullarında ilkökul kademesindeki ortalama sınıf mevcudu 23 iken, özel okullarda ortalama sınıf mevcudu 18’dir. Ortaokul kademesinde bu fark daha da açılmaktadır; devlet okullarında 26 olan ortalama sınıf mevcudu, özel okullarda 18’dir. Türkiye’de öğretmen başına düşen öğrenci sayıları ise ilkökul kademesinde 17, ortaokul kademesinde 16’dır ve OECD ortalamasından yüksektir.

Tablo D3. Kademelere Göre Öğretmen Başına Düşen Ortalama Öğrenci Sayısı ve Sınıf Mevcutları

	İlkokul			Ortaokul		
	Sınıf mevcudu (Devlet okulu)	Sınıf mevcudu (Özel okul)	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı	Sınıf mevcudu (Devlet okulu)	Sınıf mevcudu (Özel okul)	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı
Türkiye	23	18	17	26	18	16
OECD ortalaması	21	20	15	23	22	13

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934165320> Tablo D2.1, Tablo D2.3

Öğretmen başına düşen öğrenci sayıları ortaöğretim kademesi için incelendiğinde, Türkiye’de ortalama 14 olan sayının OECD ortalamasında 13 olduğu görülmektedir. Yükseköğretim kademesinde ise öğretim personeli başına düşen öğrenci sayısı Türkiye’de 25, OECD ortalamasında 15’tir. Türkiye’de yükseköğretimde, öğretim personeli başına düşen öğrenci sayılarında ön lisans ile lisans ve üzeri programlar arasındaki fark oldukça yüksektir. Ön lisans düzeyinde öğretim personeli başına 57 öğrenci düşerken, bu oran lisans ve üzeri düzeyde 21’dir.

D3. Öğretmen ve okul müdürü maaşları

Eğitim harcamaları içinde en büyük paya sahip öğretmen ve okul müdürü maaşları, mesleği seçme ve sürdürme konularında büyük bir etkiye sahiptir. Bir yandan nitelikli adayları öğretmenlik mesleğine çekebilmek adına maaş ve çalışma koşullarını cazip hale getirmek, bir yandan da sürdürülebilir eğitim bütçeleri belirleyebilmek politika yapımcıların karşılaştığı en önemli zorluklardan biridir.

Türkiye’de öğretmen maaşları çalışılan kademeye göre değişmemektedir. İlkokul öğretmenin de lise öğretmenin de başlangıç maaşı ve en üst kıdem maaşı aynıdır. Tüm kademelerdeki öğretmenler için başlangıç maaşı 29.407 dolar, en üst kıdem maaşı ise 33.011 dolardır. (Tablo D4). Yani Türkiye’de mesleğe başlayan bir öğretmen en üst kıdeme ulaştığında başlangıç maaşından yalnızca %12 daha fazla maaş almaktadır.

OECD ortalamasında ise öğretmen maaşları çalışılan kademe ve deneyim süresi yükseldikçe artmaktadır. Örneğin mesleğe yeni başlayan bir okul öncesi öğretmenin maaşı 31.996 dolar, ilkokul öğretmenin maaşı 33.914 dolar, ortaokul öğretmenin maaşı 35.073 dolar, lise öğretmenin maaşı ise 36.772 dolardır. Öğretmenler en üst kıdeme ulaştığında ise yıllık maaşının okul öncesi kademesinde 52.553 dolara, ortaöğretim kademesinde 61.722 dolara ulaştığı görülmektedir. OECD ortalamasında mesleğe yeni başlayan bir öğretmenin maaşı ile en üst kıdemde alabileceği maaş arasında kademelere göre %64-69 arasında fark vardır.

Tablo D4. Kademelere ve Deneyime Göre Yıllık Öğretmen Maaşları (USD, SAGP)

		Türkiye	OECD ortalaması
Okul öncesi	Başlangıç maaşı	29.407	31.996
	10 yıllık deneyim	30.108	39.991
	15 yıllık deneyim	31.359	42.821
	En üst kıdem	33.011	52.553
İlkokul	Başlangıç maaşı	29.407	33.914
	10 yıllık deneyim	30.108	43.738
	15 yıllık deneyim	31.359	46.801
	En üst kıdem	33.011	56.513
Ortaokul	Başlangıç maaşı	29.407	35.073
	10 yıllık deneyim	30.108	45.684
	15 yıllık deneyim	31.359	48.562
	En üst kıdem	33.011	59.161
Lise	Başlangıç maaşı	29.407	36.772
	10 yıllık deneyim	30.108	48.187
	15 yıllık deneyim	31.359	50.701
	En üst kıdem	33.011	61.722

Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934165567>

Okul müdürü maaşları incelendiğinde ise, asgari yeterliklere sahip bir okul müdürünün OECD ortalamasında minimum maaşı 41.010 dolar (okul öncesi) iken maksimum maaşı 88.322 dolardır (ortaöğretim, genel programlar). Türkiye için ise okul müdürü maaşı minimum 33.029 dolar (okul öncesi, ilkokul ve ortaokul) ve maksimum 37.729 dolardır (ortaöğretim, genel programlar).

Öğretmen ve okul müdürlerinin ortalama brüt maaşları, diğer yükseköğretim mezunu çalışanların ortalama brüt maaşı ile karşılaştırıldığında, Türkiye’de diğer yükseköğretim mezunu çalışanlara kıyasla tüm kademelerde öğretmen maaşı %3; okul müdürü maaşı ise %8 ila %24 oranında daha fazladır. OECD ortalamasında ise görev yaptığı eğitim kademesine göre okul öncesi öğretmenleri %10 daha düşük maaş alırken ortaöğretim-genel programlar öğretmenleri %1 oranında daha yüksek maaş almaktadır. Diğer yandan, OECD ortalamasında

en çok kazanan okul müdürleri diğer yükseköğretim mezunu çalışanlara kıyasla %65 (okul öncesi) ila %83 (ortaöğretim, genel programlar) oranında daha fazla maaş almaktadır.

Öğretmen maaşlarının yıllar içindeki değişimi incelendiğinde 15 yıl deneyime sahip ortalama bir öğretmenin maaşının 2005 yılına kıyasla OECD ortalamasında %5-10 aralığında, Türkiye’de %11-18 aralığında yükseldiği görülmektedir.

D4. Öğretmenlerin öğretim için harcadıkları süre

OECD ülkelerinde devlet okullarında okul öncesi öğretmenleri yıllık ortalama 993 saat, ilkökul öğretmenleri 778 saat, ortaokul (genel programlar) öğretmenleri 712 saat, ortaöğretim (genel programlar) öğretmenleri 680 saat süreyi öğretime ayırmaktadır. Bu süreler Türkiye’de okul öncesi öğretmenleri için 898, ilkökul öğretmenleri için 718, ortaokul (genel programlar) öğretmenleri ve ortaöğretim öğretmenleri için 503 saattir. OECD ortalamasında öğretmenlerin öğretime ayırması gereken süre en çok okul öncesi kademesinde farklılaşmaktadır. Meksika’da okul öncesi öğretmenleri öğretime yılda 519 saat ayırırken, bu süre Almanya’da 1755 saattir.

Türkiye’de öğretmenler yasal çalışma saatlerinin okul öncesi kademesinde %57’sini, ilkökul kademesinde %45’ini, ortaokul ve ortaöğretim kademelerinde ise %32’sini öğretime ayırmaktadır (Tablo D5). OECD ortalamasında ise öğretmenler yasal çalışma saatlerinin okul öncesi kademesinde %64’ünü, ilkökul kademesinde %50’sini, ortaokul kademesinde %46’sını, ortaöğretim kademesinde %44’ünü öğretime ayırmaktadır. Bu oranlara göre okul öncesi ve ilkökul öğretmenlerinin öğretim dışındaki ders planı hazırlama, öğrenci değerlendirme, öğretmenler toplantısı gibi diğer sorumlulukları için diğer kademelerdeki öğretmenlere kıyasla daha az vakitleri vardır.

Tablo D5. Öğretmenlerin Çalışma Saatlerine İlişkin Düzenlemeler (Saat/Yıl)

	Öğretim için kullanılan süre		Okulda bulunulması gereken süre		Yasal çalışma süresi	
	Türkiye	OECD ortalaması	Türkiye	OECD ortalaması	Türkiye	OECD ortalaması
Okul öncesi	898	993	998	-	1.580	1.562
İlkokul	718	778	813	-	1.580	1.549
Ortaokul (genel programlar)	503	712	745	-	1.580	1.563
Ortaöğretim (genel programlar)	503	680	745	-	1.580	1.555
Ortaöğretim (mesleki programlar)	503	674	745	-	1.580	1.574

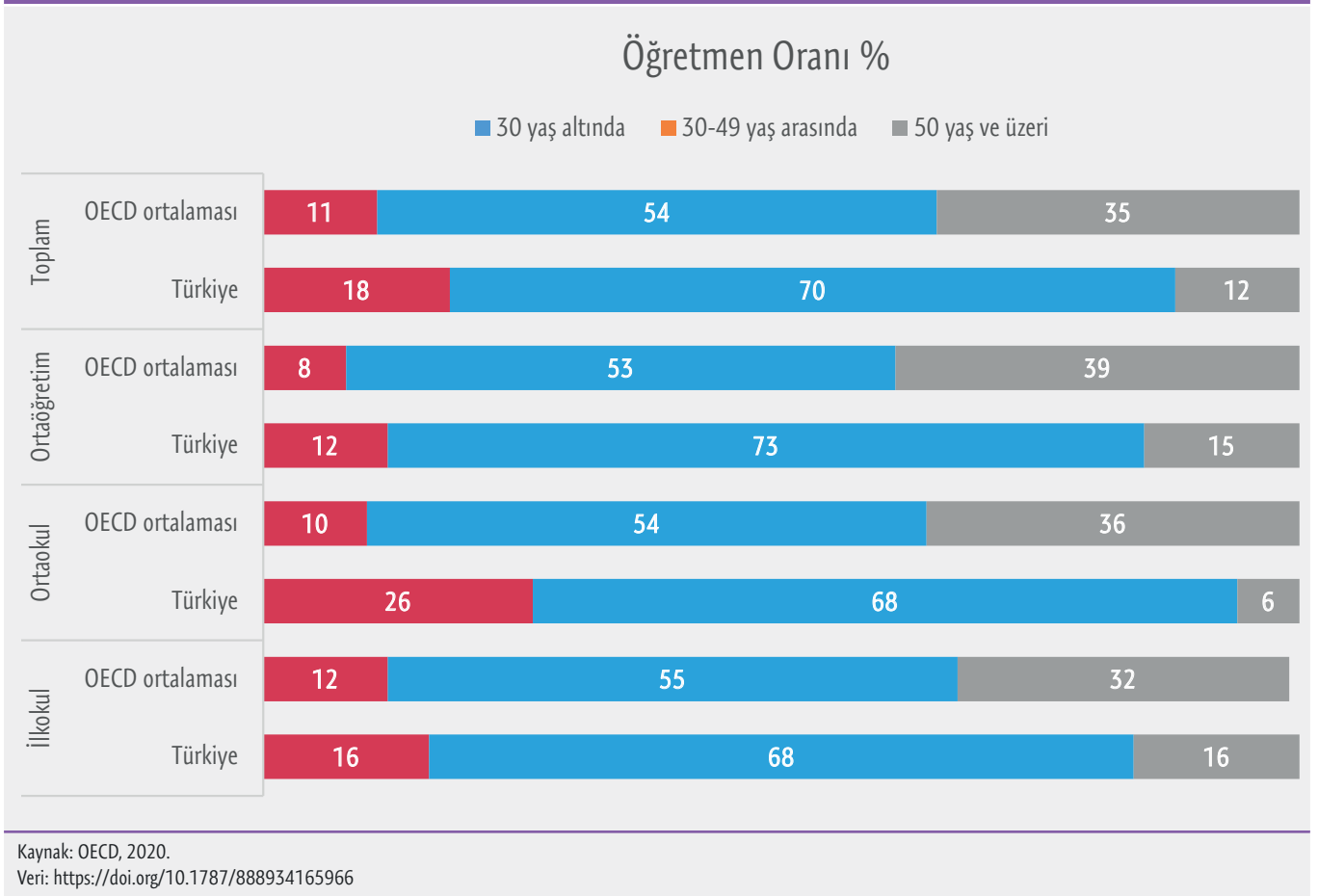
Kaynak: OECD, 2020.

Veri: <https://doi.org/10.1787/888934165700> Tablo D4.1, Tablo D4.2

D5. Öğretmen özellikleri

Öğretmenlerin yaş gruplarının dağılımı gelecek yıllarda ortaya çıkacak öğretmen ihtiyacını belirlemek adına önemli bir göstergedir. Emeklilik yaşına yakın öğretmen oranının fazla olması, gelecek yıllarda öğretmen ihtiyacının artacağına işaret edebilir. Türkiye, öğretmenlerin yaş ortalamalarına ilişkin verilerde diğer ülkelerden farklı bir tablo çizmektedir. OECD ortalamasına kıyasla Türkiye’de 30 yaş altındaki öğretmen oranı yüksek; 50 yaş üzerindeki öğretmen oranı ise oldukça düşüktür (Grafik D1). Türkiye’de öğretmenlerin %18’i 30 yaş altında, %70’i 30-49 yaş arasında, %12’si ise 50 yaş ve üzerindedir. OECD ortalamasında çalışılan kademe yükseldikçe 50 yaş ve üzeri öğretmen oranı da yükselmektedir (ilkokul %32, ortaokul %36, ortaöğretim %39). Ülkelerin çoğunda ortaöğretim kademesinde her üç öğretmenden en az biri 50 yaş ve üzerindedir. En yüksek oran %63 ile İtalya’dadır. Türkiye’de kademelere göre böyle bir eğilim söz konusu değildir. İlkokul öğretmenlerinin %16’sı, ortaokul öğretmenlerinin %6’sı, ortaöğretim öğretmenlerinin ise %15’i 50 yaş ve üzerindedir.

Grafik D1. Farklı Kademelerde Görev Yapan Öğretmenlerin Yaş Gruplarına Dağılımı (%)

Türkiye’de ve OECD ortalamasında tüm kademelerde öğretmenlerin çoğu 30-49 yaş aralığındadır ve kadın öğretmenlerin oranı erkek öğretmenlerden fazladır. Özellikle okul öncesi kademesinde kadın öğretmen oranı oldukça yüksektir; Türkiye’de ve OECD ortalamasında bu kademedeki öğretmenlerin %90’ından fazlası kadındır. Bununla birlikte, Türkiye’de ve OECD ortalamasında eğitim kademesi yükseldikçe kadın öğretmen oranı azalmaktadır. Türkiye’de kadın öğretmen oranı okul öncesinde %95, ilkokul kademesinde %62, ortaokul kademesinde %57, ortaöğretim kademesinde %50, yükseköğretim kademesinde %44’tür. Tüm kademeler ortalamasında öğretmenlerin cinsiyet dağılımına bakıldığında Türkiye (kadın öğretmen oranı %57) Japonya (kadın öğretmen oranı %48) ile birlikte dağılımın en dengeli olduğu ülkelerdendir.

Değerlendirme ve öneriler

Bu bölümde, *Bir Bakışta Eğitim 2020* raporunda yer alan *eğitim süreçlerinin çıktıları, eğitime erişim, eğitime ayrılan finansal kaynak ile öğretmenler, öğrenme ortamları ve okullar* başlıkları altında Türkiye için öne çıkan verilerden hareketle değerlendirme ve önerilere yer verilmiştir.

A. Eğitim süreçlerinin çıktıları

Toplumdaki bireylerin eğitim düzeyleri o toplumun sosyal ve ekonomik kalkınması ile doğrudan ilişkilidir. Eğitim düzeyi arttıkça bireylerin istihdam edilebilirliği ve aylık gelirleri artma eğilimindedir. Son 10 yılda hemen hemen bütün OECD ülkelerinde gençler ve özellikle kadınların eğitime katılımında artış gözlenmektedir. Ancak 2019 yılı itibarıyla Türkiye’de 25-34 yaş aralığındaki her 10 gençten dördü ortaöğretim mezunu değildir. **Türkiye’de 25-34 yaş aralığındaki ortaöğretim mezunu olmayan genç yetişkinlerin oranı (%41) OECD ortalamasının (%15) yaklaşık üç katıdır.** Ortaöğretim düzeyine dahi erişememiş genç yetişkin nüfusun bu denli yüksek olması temel beceriler konusunda risklere işaret etmektedir. Son 10 yılda ortaöğretim mezunu olmayan kadın ve erkek oranları arasındaki fark azalsa da fark kadınlar aleyhine devam etmektedir.

Bununla birlikte, Türkiye’de 25-34 yaş aralığındaki yükseköğretim mezunu genç yetişkin oranı son 10 yılda iki katına çıkarak %35’e ulaşmıştır. Ancak bu oran yaklaşık olarak OECD ortalamasının 10 yıl önceki oranına (%36) karşılık gelmektedir. Türkiye’de yükseköğretim mezunu genç yetişkinlerin büyük çoğunluğu ön lisans ve lisans düzeyinde yoğunlaşmıştır. Yüksek lisans ve doktora mezunlarının oranı oldukça düşüktür. OECD ortalamasında yüksek lisans eğitim düzeyine sahip yetişkin oranı (%13,10) Türkiye’nin (%2,04) yaklaşık altı katıdır.

Bireylerin aldıkları eğitimin süresi ve niteliği eğitimden iş hayatına geçişte de önemli bir etkiye sahiptir. Ancak veriler OECD ülkeleri ortalamasında 18-24 yaş arasındaki gençlerin %14,3’ünün ne eğitimde ne istihdamda olduğunu göstermektedir. Türkiye için bu oran %32,2’dir. **Türkiye, 18-24 yaş aralığında ne eğitimde ne istihdamda olan genç oranının en yüksek olduğu OECD ülkesidir.** Ne eğitimde ne istihdamda olan bireylerin oranları farklı yaş aralıkları için analiz edildiğinde de Türkiye için sonuç değişmemektedir. 20-24 yaş aralığında ne eğitimde ne istihdamda olan genç oranı %33,3, 15-29 yaş aralığında ise %28,8’dir ve OECD ülkeleri içinde en yüksek oranlara sahip ülke Türkiye’dir.

Türkiye %42,3 ile OECD ülkeleri içinde 18-24 yaş aralığında ne istihdamda ne eğitimde olan kadın oranının en yüksek olduğu ülkedir. Ne eğitimde ne istihdam olan kadın ve erkek oranları arasındaki fark erkekler lehine OECD ortalamasında %2,1 iken Türkiye’de bu fark %19,9’dur. Türkiye’de ne eğitimde ne istihdamda olan kadın oranının erkeklerden bu denli fazla olması kadın nüfusu açısından risklerin daha fazla olduğuna işaret etmektedir. Türkiye’nin eğitim ve istihdam dışı genç yetişkin oranlarının yüksekliği kısmî olarak eğitimden erken yaşta ayrılmış ve iş aramayan kadın oranının yüksekliği ile açıklanabilir. Türkiye’de yükseköğretim düzeyinde eğitim almış bireylerin istihdam oranında da son 10 yılda kadın istihdam oranındaki düşüşe bağlı olarak %6 puanlık bir azalma gerçekleşmiştir. Bu verilerden hareketle, Türkiye’de istihdam alanlarının kadınlar için eğitim düzeyinden bağımsız olarak da sınırlı olduğu söylenebilir. Bu eşitsizliğin giderilmesi yönünde politikalara ağırlık verilmesi fırsat eşitliği açısından önemlidir. Eğitim düzeyi düşük olan genç nüfusun becerilerinin ve niteliğinin artırılması için yaşam boyu öğrenme stratejileri geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir.

Daha yüksek eğitim seviyeleri genellikle daha yüksek gelirle ilişkilidir. Türkiye’de yetişkinlerin eğitim düzeyleri yükseldikçe aylık gelirleri OECD ortalamasına göre daha fazla artma eğilimi göstermektedir. Ancak eğitim düzeyi ve gelir ilişkisinin derecesi yaş, cinsiyet, yükseköğretim seviyesi ve çalışma alanına göre değişmektedir. Tüm OECD ülkelerinde yaş, eğitim düzeyi veya çalışma alanı ne olursa olsun, gelirlerdeki cinsiyet eşitsizliği devam etmektedir. Erkekler aynı eğitim seviyesine sahip kadın akranlarından daha yüksek gelir elde etmektedir. **OECD ülkeleri ortalamasında eğitim düzeyi arttıkça kadınlar ve erkekler arası gelir farkı anlamlı olarak değişmemektedir. Ancak Türkiye’de eğitim düzeyi arttıkça kadın ve erkek arası gelir farkı azalmaktadır.** Ortaöğretim eğitimi almamış 25-65 yaş arasındaki kadınlar erkeklerin %71’i, ortaöğretim eğitimi almış kadınlar erkeklerin %80’i, yükseköğretim eğitimi almış kadınlar ise erkeklerin %84’ü kadar kazanç elde etmektedir. Kadınlar ve erkekler arasındaki gelir farkının farklı nedenleri olmakla birlikte çalışma alanlarındaki farklılıklar gelir farkının bir kısmını açıklayabilir. Buna göre OECD ülkelerindeki erkeklerin mühendislik, imalat ve inşaat, bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) gibi daha yüksek gelir getiren alanlarda eğitim görme olasılığı kadınlardan daha fazladır. Kadınların büyük bir kısmı ise eğitim, sanat ve beşerî bilimler gibi daha düşük gelir sağlayan alanlarda çalışmaktadır (OECD, 2019).

Yükseköğretimin bireysel ve kamusal maliyetiyle getiri oranları, Türkiye’de hem bireysel maliyetin hem kamusal maliyetin hem de getirinin OECD ortalamasına göre oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Ancak Türkiye’de bireysel maliyete karşın kadın ve erkekler için yükseköğretime yapılan yatırımların getiri/maliyet oranları OECD’den yüksektir. Ayrıca OECD ülkeleri ortalamasının aksine Türkiye’de kadınlar ve erkeklerin yükseköğretim derecesinin getirisi büyük ölçüde farklılaşmaktadır. **Türkiye’de yükseköğretime yapılan 1 dolarlık bireysel harcama kadınlarda yaklaşık 34 dolar erkeklerde ise 15 dolar getiri olarak geri dönmektedir.** Türkiye’de yükseköğretim düzeyinde eğitim almanın getiri oranı yüksek olsa da yükseköğretim mezunlarının istihdam oranları düşüktür. Ayrıca son 10 yılda yükseköğretim mezunu bireylerin istihdam oranında yaklaşık %5 puanlık bir düşüş gerçekleşmiştir. Bu durum yükseköğretimin işgücü piyasasının talep ettiği becerileri karşılama konusundaki sorunlara işaret etmektedir. İş dünyası ve yükseköğretim arasında

kurulacak işbirlikleri yoluyla iş dünyasının ihtiyaç duyduğu becerilerin geliştirilmesi ve böylece yükseköğretim mezunlarının istihdamında iyileşme sağlanabilir.

B. Eğitime erişim

OECD ortalamasında zorunlu eğitim altı yaş itibarıyla ilkokul kademesi ile başlamakta, ortaöğretimin çeşitli kademeleri dâhil edilerek ortalama 16 yaş itibarıyla sona ermektedir. **Pek çok OECD ülkesinde nüfusun en az %90'ının eğitime katıldığı yaş aralığı zorunlu eğitim çağına ötesine geçmektedir. Türkiye'de ise tam tersi bir durum söz konusudur. Zorunlu eğitim 12 yıl olmasına rağmen, çağ nüfusunun en az %90'ının eğitime katıldığı sürenin ortalaması 10 yıldır.** Bu da Türkiye'de zorunlu eğitim çağındaki pek çok çocuğun veya gencin okula erişim konusunda hâlâ sorun yaşadığını göstermektedir. Yaş gruplarına göre yapılan incelemeler bu sorunun önemli bir bölümünün ortaöğretime denk gelen 15-19 yaş aralığında olduğunu göstermektedir. Bu yaş aralığındaki okullaşma oranı (%71) ile Türkiye, Meksika ve İsrail'den sonra en düşük okullaşma oranına sahip OECD ülkesidir. Türkiye'nin okullaşma verileri zorunlu eğitim çağındaki çocukların eğitim öğretime adil ve eşit şartlar altında erişmesini ve tamamlamasını sağlamak için yatırımların artırılması, teşvik mekanizmalarının geliştirilmesi ile dezavantajlı öğrencilere yönelik özel tedbirlerin alınması ihtiyacının devam ettiğini göstermektedir.

Okul öncesi eğitim pek çok ülkede 3-5 yaş arası ile sınırlı kalmayıp üç yaş öncesini de dâhil edecek şekilde genişletilmektedir. Öyle ki, **OECD ortalamasında üç yaş altındaki her üç çocuktan biri erken çocukluk ve bakım hizmetlerinden faydalanırken, pek çok OECD ülkesinde bu oran her iki çocuktan birine yükselmektedir. Türkiye'de ise bu oran her 1000 çocuktan yalnızca ikisine denk gelmektedir.** 3-5 yaş okullaşma oranlarında yaşanan tüm ilerlemelere rağmen Türkiye %43 ile OECD ülkeleri arasında son sırada yer almaktadır. Türkiye'de okul öncesi eğitimde çocuk başına yapılan ortalama 5.000 dolarlık harcama da OECD ortalamasının (ortalama 9.000 dolar) gerisindedir. Danimarka, İzlanda, Luxemburg ve Norveç'te çocuk başına yapılan yıllık harcama miktarı 15.000 doların üstündedir. Tüm bu veriler, Türkiye'de okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasına dair ciddi adımlar atılması gerektiğini göstermektedir. Yaygınlaştırma çalışmalarında eğitime erişimin yanında nitelikli okul öncesi eğitime erişimin sağlanması ve bunun çocukların bütüncül gelişimindeki rolü esas alınmalıdır.

Mesleki eğitim pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de önemli bir yere sahiptir. Mesleki eğitime erişime yönelik veriler, Türkiye'de ortaöğretim düzeyinde mesleki eğitimin önemli bir payının olduğunu, bu öğrencilerin büyük bir kısmının okul ve iş başı eğitiminin harmanlandığı programlarından eğitim aldığını ve bu programların yükseköğretime doğrudan geçiş imkânı sağladığını göstermektedir. Bu göstergelere ait oranlar OECD ortalamasının üstündedir. Ancak, **ortaöğretim düzeyinde mesleki eğitim programlarından mezun olmuş 25-34 yaş arasındaki bireylerin istihdam oranları OECD ortalamasına (%82) kıyasla Türkiye'de (%66) çok daha düşüktür.** Mesleki eğitime erişim verileri olumlu bir tablo ortaya koyarken, istihdam oranlarının düşük olması mesleki eğitimin niteliği ve bunun iş dünyasında karşılığı açısından sorunlar olduğunu göstermektedir. İş dünyası ile yapılacak işbirlikleri ile işgücündeki talebin anlaşılması ve bu yönde bir arzın oluşturulması sağlanabilir.

C. Eğitime ayrılan finansal kaynak

Eğitime ayrılan finansal kaynakların çeşitliliği ve büyüklüğü doğrudan nitelikli eğitimin göstergesi değildir. Kaynakların nasıl ve nereye harcandığı ayrıca önem arz etmektedir. Finansman kaynaklarına ilişkin veriler tam olarak bu soruları cevaplamasa da, uluslararası karşılaştırmalar yapmak ve ülkeye özgü çıkarımlar yapmak bakımından değerlidir.

Türkiye yükseköğretim öncesi kademelerde öğrenci başına yaptığı eğitim kurumları harcamasında (4.594 dolar) en az harcama yapan ülkeler arasındadır. İlgili harcama miktarı OECD ortalamasının (9.999 dolar) da bir hayli gerisindedir. Yükseköğretim kademesi için de benzer bir durum söz konusudur. Ancak millî servetin ne kadarının eğitim kurumları harcamalarına ayrıldığı incelendiğinde farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır.

İlköğretimden yükseköğretime kadar yapılan toplam harcamaların GSYH içindeki oranı Türkiye (%5,0) ve OECD ortalaması (%4,9) için benzerlik göstermektedir.

Eğitim kurumları harcamalarında dikkat çeken bir diğer veri de kamu ve özel harcamaların toplam eğitim kurumları harcamaları içindeki payıdır. Türkiye’de yükseköğretim öncesi kademelerde kamunun toplam harcama içindeki payı (%73,1), OECD ortalamasına (90,1) kıyasla daha düşüktür. Bu aynı zamanda bu kademelerde hane halkı harcamalarının da yer aldığı özel harcamaların Türkiye’de daha yüksek olduğunu göstermektedir. Öyle ki, Türkiye’de ilköğretim ve ortaöğretim zorunlu eğitim kapsamında olmasına rağmen, harcamaların %14’ünü hane halkı harcamaları oluşturmaktadır. Bu noktada zorunlu eğitim kapsamında parasız ve nitelikli eğitimin ana sağlayıcı olması beklenen kamunun payının düşüklüğü ve hane halkı harcama oranlarının yüksekliği dikkat çekmektedir. Devlet okullarının ihtiyaçları analiz edilmeli ve öğrencilerin zorunlu eğitim almalarından kaynaklı araç, gereç ve materyallerin ailenin ekonomik durumundan bağımsız olarak okul tarafından temin edilmesini sağlayacak düzeyde mali kaynak ayrılmalıdır.

D. Öğretmenler, öğrenme ortamları ve okullar

Raporda yer alan öğretmenlere ilişkin verilere göre, Türkiye’de öğretmenlerin öğretim için ayırdığı süreler ve öğretmen maaşları OECD ortalamasına kıyasla düşüktür. Ancak, bu veriler yorumlanırken öğretim sürelerinin maaş karşılığı girilmesi gereken ders saatlerine göre hesaplandığı ve maaşların da ek ödemeleri yansıtmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye’deki öğretmenlerin çoğunun ek derslerle ve hafta sonu kurslarıyla birlikte haftalık girdiği ders saatinin çok daha fazla olduğu, ek derslerin de toplam net geliri etkilediği bilinmektedir. Bu nedenle, sadece bu verilere dayanarak öğretmenlerin çalışma süreleri ve toplam net gelirleri hakkında kesin bir yargıda bulunmak mümkün olmayacaktır.

Türkiye’de öğretmen maaşları çalışılan kademeye ve sahip olan niteliklere göre farklılaşmamaktadır. Deneyim süresinin ise OECD ortalamasına kıyasla maaş üzerindeki etkisi oldukça düşüktür. Öyle ki **Türkiye’de mesleğe başlayan bir öğretmen en üst kademeye ulaştığında başlangıç maaşından yalnızca %12 daha fazla maaş alırken OECD ortalamasında mesleğe yeni başlayan bir öğretmenin maaşı ile en üst kademeye alabileceği maaş arasında kademelere göre %64-69 arasında fark vardır.** Bu durum ülkemizde öğretmenlik mesleğinin kariyer ve ilerleme basamaklarının tanımlanmamış olması ile yakından ilişkili olup öğretmenlerin mesleki gelişim motivasyonunu ve çalışma performansını olumsuz etkileyebilir ve öğretmenlik mesleğinin nitelikli adaylar tarafından tercih edilme olasılığını azaltabilir.

Net öğretim süreleri ve öğretim dışı faaliyetlere ayrılan çalışma süreleri Türkiye için önemli veriler sunmaktadır. Ülkelerin pek çoğunda öğretim dışındaki faaliyetlere daha fazla zaman ayrılmaktadır. Örneğin **Türkiye’de ortaokul ve ortaöğretim kademelerinde öğretmenlerin yasal çalışma süresinin yalnızca %32’si net öğretim süresidir.** Bu kademelerde öğretmenlerin yasal çalışma sürelerinin yaklaşık üçte ikisini öğretim dışındaki ders planı hazırlama, öğrenci değerlendirme, öğretmenler toplantısı gibi diğer sorumluluklarını yerine getirmek için kullanması beklenmektedir. Ancak, Türkiye’deki öğretmenlerin öğretim dışındaki faaliyetlere ayıracak yeterli zamanları olmadığı yönünde yaygın bir kanı bulunmaktadır. Bu kanının doğruluğunun tespit edilebilmesi için ek dersler ve kurslarla birlikte hesaplanan öğretime ayrılan resmi saat ile yasal çalışma saatinin kıyaslanması yerinde olacaktır. Ayrıca hem OECD ortalamasında hem de Türkiye’de öğretim kademesi yükseldikçe net öğretim saatinin azalma eğiliminde olduğu söylenebilir.

Türkiye’de 30 yaş altındaki öğretmen oranı OECD ortalamasına kıyasla oldukça yüksektir. **Türkiye’de ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim kademelerinde görev yapan yaklaşık her beş öğretmenden biri 30 yaş altındadır.** Genç öğretmenlerin gelişime ve yeniliğe açık olması, motivasyonlarının yüksek olması, bilgilerinin güncel olması gibi faktörler iyi değerlendirildiği takdirde genç öğretmenlerin potansiyelinden eğitim öğretim niteliğini artıracak şekilde faydalanılabilir. Ancak genç öğretmen nüfusunun yaş ortalamasıyla paralel olarak deneyim azlığının beraberinde getirdiği bazı dezavantajları gidermek amacıyla, ihtiyaç duyacakları mesleki gelişim ihtiyaçlarının belirlenmesi ve ilgili eğitimlerin sağlanmasında deneyimli öğretmenlerin birikimlerinden yararlanılarak ciddi bir destek mekanizması sağlanması gerekmektedir.

Kaynakça

OECD. (2019). Education at a glance 2019: OECD indicators. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/f8d7880d-en>

OECD. (2020). Education at a glance 2020: OECD indicators. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/69096873-en>